

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ**A1.**

Και με ανάλογο τρόπο (γίνονται) και οι οικοδόμοι και όλοι οι υπόλοιποι· Δηλαδή με την καλή κατασκευή των οικοδομημάτων (:των οικιών) θα γίνουν καλοί οικοδόμοι, ενώ με την κακή κατασκευή (θα αποβούν) κακοί (οικοδόμοι).

Γιατί, αν τα πράγματα δε συνέβαιναν κατ'αυτό τον τρόπο, καθόλου δε θα χρειαζόταν ο άνθρωπος που θα δίδασκε, αλλά όλοι θα γίνονταν καλοί ή κακοί.

Έτσι λοιπόν συμβαίνει και με τις αρετές· γιατί κάνοντας όσα συμβαίνουν στη συναλλαγή μας με τους άλλους ανθρώπους άλλοι γινόμαστε δίκαιοι και άλλοι άδικοι, κάνοντας (: ενεργώντας) όμως όσα έχουν μέσα τους το στοιχείο του φόβου και συνηθίζοντας να φοβούμεστε ή να είμαστε θαρραλέοι άλλοι γινόμαστε ανδρείοι και άλλοι δειλοί. Κατά παρόμοιο τρόπο συμβαίνει και με τις επιθυμίες και με τις οργές (:αψιθυμίες)· άλλοι δηλαδή γίνονται συνετοί και ήπιοι (:μειλίχιοι), και άλλοι ακρατείς (:απειθάρχητοι) και ευέξαπτοι (:οξύθυμοι), άλλοι με το να συμπεριφέρονται σ' αυτά μ' αυτόν το συγκεκριμένο τρόπο, και άλλοι μ' εκείνον το συγκεκριμένο τρόπο. Και μ' ένα λόγο λοιπόν τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα μας διαμορφώνονται από τις όμοιες ενέργειες. Γι' αυτό πρέπει να προσδίδουμε μίαν ορισμένη ποιότητα στις ενέργειες μας· γιατί τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα μας ακολουθούν (:προσαρμόζονται) ανάλογα με τις διαφορές αυτών (των ενεργειών).

B1.**«καί διαφέρει τούτῳ πολιτεία πολιτείας ἀγαθή φαύλης»**

Με το παράδειγμα των νομοθετών ο Αριστοτέλης ενισχύει την άποψη που διατύπωσε και στην προηγούμενη ενότητα, ότι δηλαδή οι ηθικές αρετές είναι αποτέλεσμα εθισμού και άσκησης («οἱ γάρ νομοθέται τοὺς πολίτας ἐθίζοντες ποιοῦσιν ἀγαθοὺς»), όπως ακριβώς συμβαίνει και με τις τέχνες. Στην ενότητα αυτή βέβαια δίνεται και μια άλλη διάσταση: πόσο μεγάλη σημασία έχει η ποιότητα των ενεργειών του ανθρώπου, ο καλός ή κακός τρόπος δράσης αφού αυτός δημιουργεί καλές ή κακές συνήθειες.

(+ σχόλιο σχολικού βιβλίου σ. 146 «πολιτεία πολιτείας ἀγαθή φαύλης»)

Γενικά, εκείνο που τον απασχολεί -και στην ενότητα αυτή- είναι με ποιο τρόπο μπορεί ο άνθρωπος να γίνει κάτοχος της ηθικής αρετής. Υποστηρίζει λοιπόν ότι οι νομοθέτες, με τους νόμους που ψηφίζουν, θέλουν να κάνουν καλούς τους πολίτες ασκώντας τους να αποκτούν τις συγκεκριμένες συνήθειες· και η άσκηση αυτή έχει την ίδια σημασία μ' αυτήν που έχει και η άσκηση στις τέχνες. Όπως οι νομοθέτες επιδιώκουν να κάνουν «αγαθούς» τους πολίτες τους με τον εθισμό και την άσκηση, έτσι και οι κάτοχοι μιας τέχνης επιδιώκουν, να κάνουν καλούς τεχνίτες τους μαθητές τους. Η συνάφεια μάλιστα υπάρχει και στο γεγονός ότι όπως το έργο των νομοθετών, παρά την κοινή τους επιδίωξη, δεν έχει πάντοτε την ίδια επιτυχία (δε γίνονται όλοι οι πολίτες το ίδιο ενάρετοι), έτσι και οι τεχνίτες δε βλέπουν όλους, τους μαθητές τους να μαθαίνουν το ίδιο καλά την τέχνη που τους διδάσκεται.

Το γενικό βέβαια συμπέρασμα στο οποίο θέλει να καταλήξει είναι ότι η ηθική αρετή δεν υπάρχει στον άνθρωπο από τη φύση του, γιατί τότε και οι νομοθέτες δε θα επιδίωκαν να κάνουν καλούς τους πολίτες με την άσκηση και τον εθισμό.

Η άποψη του Αριστοτέλη για τη διαφορά μεταξύ των πολιτευμάτων

Η άποψη που καταθέτει ο Αριστοτέλης για τη διαφορά που υπάρχει από πολίτευμα σε πολίτευμα δεν μπορεί, ασφαλώς, να ενταχθεί οργανικά στο πού αναλύεται στις ενότητες αυτές. Γιατί όμως προχωρεί σ αυτή την αναφορά ο Αριστοτέλης; Είναι φανερό πως το κάνει, γιατί λίγο πριν έκανε λόγο για την ευθύνη που έχουν οι νομοθέτες σχετικά με το αν οι πολίτες θα ασκηθούν επιτυχημένα στην αρετή. Υποστήριξε δηλαδή ότι, πέρα από οποιουδήποτε άλλους παράγοντες

που μπορεί να επηρεάζουν τη συμπεριφορά των πολιτών, σε σημαντικό αριθμό η ευθύνη βρίσκεται στους ίδιους τους νομοθέτες, οι οποίοι δεν έχουν πάντα την κατάλληλη γνώση (παρά τις αγαθές προθέσεις τους) για να βοηθήσουν τους πολίτες να ασκηθούν στην αρετή.

Σ' αυτό το σημείο λοιπόν ο Αριστοτέλης εντοπίζει και τη διαφορά ανάμεσα σε ένα πολίτευμα καλό και σε ένα πολίτευμα λιγότερο καλό (φαύλος εδώ δε σημαίνει κακός, ευτελής, ασήμαντος, αλλά κατώτερος, λιγότερο καλός), στο αν δηλαδή οι πολίτες ασκήθηκαν στην αρετή περισσότερο με το ένα και λιγότερο με το άλλο πολίτευμα. Κριτήριο, επομένως, για να χαρακτηρίσουμε ένα πολίτευμα ανώτερο ή κατώτερο είναι το αν βοήθησαν λιγότερο ή περισσότερο οι νομοθέτες τον πολίτη να κατακτήσει με τη δική τους καθοδήγηση την αρετή.

Για τον Αριστοτέλη (στο σημείο αυτό τουλάχιστον) θεωρητικά όλα τα πολιτεύματα μπορούν να θεωρηθούν καλά, αφού οι νομοθέτες, όσο εξαρτάται από αυτούς, επιδιώκουν να «εθίσουν» τους ανθρώπους στην αρετή. Η διαφορά έγκειται στο βαθμό βοήθειας που παρέχει το κάθε πολίτευμα στον πολίτη, ώστε να ασκηθεί με μεγαλύτερη ή μικρότερη επιτυχία στα έργα της αρετής και να γίνει τελικά κάτοχός της.

«καί διαφέρει τούτω πολιτεία πολιτείας αγαθή φαύλης»

Οι φιλόλογοι συμφωνούν ότι, σ' αυτό το σημείο τη διατύπωση του Αριστοτέλη τη χαρακτηρίζει συντομία και ελλειπτικότητα. Σε συνδυασμό μάλιστα με τη θέση που έχουν οι επιθετικοί προσδιορισμοί («αγαθή», «φαύλης») στο τέλος της πρότασης (αντί:... **πολιτεία αγαθή πολιτείας φαύλης**), είναι φανερό ότι όλα αυτά αποτελούν τυπικά χαρακτηριστικά του προφορικού λόγου, που «προϋποθέτει σε μεγαλύτερο βαθμό την οξύνοια και τη μνήμη του ακροατή» (Δ. Λυπουρλή, Αριστοτελικά Μελετήματα).

Είναι βέβαιο πως ο Αριστοτέλης (όπως και ο Πλάτων σε αρκετά σημεία του έργου του) επιχειρεί με τον τρόπο αυτό να αποδώσει τον φυσικό και αβίαστο προφορικό λόγο, αφού μόνο μ' αυτόν σου επιτρέπεται να συμπληρώσεις τη φράση σου με διάφορους προσδιορισμούς «εκτός σειράς».

Ο Δ. Λυπουρλής υποστηρίζει ότι ο Αριστοτέλης εδώ χρησιμοποιεί συνειδητά αυτόν τον εκφραστικό τρόπο, γιατί η χρήση των δύο επιθέτων στο τέλος του παραδείγματος πετυχαίνει την επανασύνδεση με το συζητούμενο θέμα, που είναι «η αρετή και οι διάφορες βαθμίδες από τις οποίες περνά ο άνθρωπος στην προσπάθειά του να την κατακτήσει» και όχι βέβαια η διαφορά ανάμεσα στα πολιτεύματα. Τοποθετώντας δηλαδή ο Αριστοτέλης τα επίθετα αγαθή κα φαύλης στο τέλος της φράσης πετυχαίνει να μας θυμίσει ότι «κάθε φορά που μιλούμε για διαφορά πολιτεύματος από πολίτευμα, δεν πρέπει να λησμονούμε ότι στην ουσία πρόκειται για διαφορά ως προς την πρόοδο των πολιτών στον τομέα της αρετής».

Στην περίπτωση του κειμένου μας είναι φανερό ότι η πρόταση «και διαφέρει... πολιτείας» ακολουθεί ένα ζεύγος κύριων επίσης προτάσεων που συνδέονται αντιθετικά («τὸ μὲν βούλημα... ἐστίν», «ἀμαρτάνουσιν») κι έτσι είναι ανάγκη να μπει κόμμα, για να φανεί ότι συνδέεται με διαφορετικό τρόπο με τις δύο προηγούμενες κύριες ή ότι εμφανίζεται ως το αποτέλεσμα των δύο προηγούμενων κύριων προτάσεων.

Έτσι η πρόταση αυτή είναι σωστότερο να μεταφραστεί: «Γι' αυτό και η διαφορά πολιτεύματος από πολίτευμα βρίσκεται ακριβώς σ' αυτό» ή «Το λογικό, επομένως, συμπέρασμα είναι ότι η διαφορά πολιτεύματος από πολίτευμα βρίσκεται ακριβώς σ' αυτό».

«καί διά τῶν αὐτῶν καί γίνεται πᾶσα ἀρετή καί φθείρεται»:

Η «γένεση» και η «φθορά» είναι δύο έννοιες που αποτελούν θεμελιώδεις αντιθετικό ζεύγος από τότε που άρχισε να διατυπώνεται η φιλοσοφική σκέψη. Και τα δύο αυτά μέλη της αντίθεσης έχουν στην ενότητα αυτή άμεση σχέση τόσο με τον εθισμό όσο και με την ηθική πράξη.

Ο Αριστοτέλης τόνισε ήδη ότι τις ηθικές αρετές τις αποκτούμε, αφού ενεργήσουμε πρώτα, δηλαδή με την άσκηση και τον εθισμό, όπως μαθαίνουμε μια τέχνη. Στην ενότητα αυτή κάνοντας

χρήση του αντιθετικού ζεύγους «γίνεται – φθείρεται», θέλει να υπογραμμίσει ότι τόσο η «γένεση» όσο και η «φθορά» κάθε αρετής (και τέχνης) έχουν την ίδια αρχή και γίνονται με τα ίδια μέσα. Εκείνο δηλαδή που έχει κυρίως σημασία είναι η άσκηση και ο εθισμός, η ποιότητα των ενεργειών του ανθρώπου, οι καλοί ή κακοί τρόποι δράσης και συμπεριφοράς. Ανάλογα με αυτούς δημιουργούνται οι καλές ή κακές συνήθειες, που διαμορφώνουν και τις ηθικές αρετές. Γι' αυτό και έχει μεγάλη σημασία ο τρόπος με τον οποίο θα συνηθίσουμε να ενεργούμε από τη νεανική ηλικία.

Αξίζει να τονιστεί πως η αντίθεση ανάμεσα στα δύο ρήματα τονίζεται στη συνέχεια της ενότητας με τη χρήση των επιρρημάτων «εὖ - κακῶς». Μ' αυτά τονίζεται πως ο καλός ή κακός τρόπος δράσης (π.χ. το οικοδομῆν ἢ καθαρίζειν) κάνει τον καλό ή κακό οικοδόμο ή καθαριστή. Με την ίδια λογική και ο καλός ή κακός τρόπος δράσης και συμπεριφοράς στο θέμα των αρετών θα κάνει τον άνθρωπο καλό ή κακό, περισσότερο ή λιγότερο συνετό ή ανδρείο.

Η φράση με την οποία ολοκληρώνει ο Αριστοτέλης το συλλογισμό του στο τέλος της ενότητας («αν δεν ήταν έτσι, δε θα υπήρχε ανάγκη δασκάλου και όλοι, θα ήταν καλοί ή κακοί εκ γενετής») πιστοποιεί την άποψή του ότι η απόκτηση της ηθικής αρετής είναι συνυφασμένη με την παιδεία που θα αποκτήσει ο άνθρωπος από τη νεανική ηλικία. Όπως έχει ήδη τονιστεί, κατά τον Αριστοτέλη, ο άνθρωπος αποκτά τις ηθικές αρετές με τον εθισμό και την άσκηση. Για να δημιουργηθούν όμως καλές (ή κακές) συνήθειες, προϋποτίθεται δηλαδή κάποια ποιότητα των ενεργειών του ανθρώπου.

Εδώ ακριβώς έγκειται και ο ρόλος του δασκάλου (ή και του νομοθέτη, όπως είπε λίγο πρωτύτερα), να οδηγήσει δηλαδή τους νέους, ιδιαίτερα, στην ηθική αρετή μέσω της σωστής άσκησης και του εθισμού. Αυτό συνδυάζεται βέβαια και με την άποψη του ότι καμιά αρετή δεν παρουσιάζεται στον άνθρωπο εκ φύσεως, γιατί, αν ήταν έτσι, τότε δε θα είχε ανάγκη το δάσκαλο.

«ΕΚ ΤῶΝ ὀμοίων ἐνεργειῶν αἱ ἄξιεις γίνονται»:

Με τη φράση του αυτή ο Αριστοτέλης συνοψίζει όσα ανέφερε λίγο πριν με τα αντιθετικά ζεύγη των αρετών και των «κακιών»: Η-καθημερινή, συνεχής και αδιάλειπτη συναλλαγή μας με τους ανθρώπους είναι-που μας κάνει δίκαιους, όπως η αδιάλειπτη άσκηση μας να μένουμε θαρραλέοι μπροστά στους κινδύνους μας κάνει ανδρείους. Φυσικά, με τον ίδιο τρόπο γινόμαστε και άδικοι ή δειλοί.

Το συμπέρασμα από αυτά τα παραδείγματα είναι ότι οι ιδιότητες που αποκτούμε (οι έξεις), και οι καλές και οι κακές, είναι αποτέλεσμα της επανάληψης ὀμοίων ενεργειῶν, είναι απότοκες του ότι πολλές φορές ενεργούμε «οὕτως ἢ οὕτως». Σύμφωνα, εξάλλου, και με το σύγχρονο ορισμό, έξη είναι η ιδιότητα (ικανότητα, συνήθεια, διάθεση, εξοικείωση) που αποκτήθηκε με την επανάληψη=μιας πράξης ή με τη συνεχή επίδραση του ίδιου παράγοντα. Εκείνο λοιπόν που καθορίζει, τις «έξεις» που αποκτούμε είναι ο τρόπος με τον οποίο επαναλαμβάνουμε ὀμοιες ενέργειες. Με τις επανειλημμένες πράξεις σωφροσύνης και με τη συστηματική μας αποχή από τις ηδονές γινόμαστε σώφρονες και αποκτώντας σιγά σιγά τη συνήθεια να περιφρονούμε τα πράγματα που προκαλούν φόβο και να τα αντιμετωπίζουμε, γινόμαστε ανδρείοι. Φυσικά, βασική προϋπόθεση είναι αυτός που κάνει τις πράξεις να έχει ορισμένα χαρακτηριστικά: να έχει συνείδηση του τι πράττει, να έχει επιλέξει ενσυνείδητα τις πράξεις του και να κάνει αυτές τις πράξεις μόνιμο, σταθερό και αμετάβλητο τρόπο συμπεριφοράς (δες 2η ενότητα).

Εκείνα που αξίζει να επισημανθούν σχετικά με τη δημιουργία των έξεων είναι:

- α) Οι έξεις «γίνονται», δηλαδή βρίσκονται σε διαρκή επανάληψη και εξέλιξη (άρα δεν είναι εκ φύσεως).
- β) Δεν αρκεί να κάνει κάποιος πολλές φορές μια πράξη, για να αποκτήσει μια αρετή· πρέπει επιπλέον να φροντίζει να δίνει και κάποια ποιότητα στις ενέργειες του αυτές: οι πράξεις και οι ενέργειες που θα μας οδηγήσουν στην αρετή πρέπει να είναι, ίδιες, μ' αυτές που θα κάνουμε, όταν θα γίνουμε ήδη κάτοχοι της αρετής.

γ) Μπορεί η επανάληψη των «όμοιων ενεργειών» να προκαλούν τις έξεις, στη συνέχεια όμως συμβαίνει και το αντίστροφο, δηλαδή οι έξεις να γίνονται πηγή των αντίστοιχων ενεργειών και έτσι να δημιουργείται ένας κύκλος. Συνηθίζοντας π.χ. να περιφρονούμε τους κινδύνους γινόμαστε ανδρείοι, και, αφού γίνουμε ανδρείοι, αντιμετωπίζουμε καλύτερα ό,τι μας προκαλεί φόβο. Σ' αυτήν την περίπτωση, βέβαια, οι πράξεις του ανθρώπου είναι πολύ πιο εύκολες και ποιοτικά πολύ ανώτερες.

α) έξις (έχ-σις) < έχ-ω : Η δασεία (όπως και στο μέλλοντα «έξω») προήλθε από το δασύ πνεύμα **h** που υπήρχε κατά την προφορά και το οποίο αποβλήθηκε από το ενεστωτικό θέμα, επειδή υπήρχε το επίσης δασύ **χ** (στο μέλλοντα η δασεία επανέρχεται, επειδή δεν υπάρχει στο θέμα **χ** αλλά **ξ**):. σεχ- > h εχ- > έχ-σις.

β) Η λέξη «έξις» αρχικά δήλωνε: κατοχή, απόκτηση, ενέργεια για απόκτηση και κατοχή. Αργότερα δήλωνε μια ιδιότητα που την απόκτησε ο άνθρωπος με την επανάληψη μιας πράξης ή με τη συνεχή επίδραση του ίδιου παράγοντα. Η ετυμολογική συγγένεια με τη λέξη «σχήμα» < σχή -σω < έχω εξηγεί και τη σημασία που αποδίδει ο Αριστοτέλης στη λέξη «έξις»: η μόνιμη μορφή του χαρακτήρα ενός ατόμου, τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα του, αυτά που αποκτιούνται με την επίμονη άσκηση.

«πράττοντες», «έθιζόμενοι», «γινόμενοι»

Στα συγκεκριμένα κείμενα του Αριστοτέλη είναι αρκετά συχνή η χρήση των παραπάνω ρηματικών τύπων και μάλιστα στη συγκεκριμένη χρονική βαθμίδα (ενεστώτα), που δηλώνει επανάληψη. Η χρήση των ρημάτων αυτών στηρίζει τις φιλοσοφικές ιδέες του Αριστοτέλη, ο οποίος υποστηρίζει ότι η συχνή επανάληψη μιας πράξης (πράττοντες) οδηγεί στον εθισμό (έθιζοντες) που επιτρέπει στον άνθρωπο να αποκτήσει βαθμιαία τις ηθικές αρετές (γινόμενοι).

+σχόλιο σχολικού βιβλίου σ. 149 «έκ τῶν ὁμοίων ἐνεργειῶν αἱ ἔξεις γίνονται»

«οὐ μικρόν οὖν διαφέρει...»: Γιατί ο Αριστοτέλης επιμένει στο «εὐθύς ἐκ νέων»; Συμφωνείτε με τη θέση αυτή του φιλοσόφου και με τη βαρύτητα που προσδίδει στη θέση του αυτή η προσθήκη της φράσης: «μᾶλλον δέ τό πᾶν»;

Είναι φανερό πως ο Αριστοτέλης με τη φράση του αυτή θέλει να τονίσει τη μεγάλη σπουδαιότητα της αγωγής και της παιδείας στον εθισμό του ανθρώπου σε ορισμένους τρόπους συμπεριφοράς, που θα τον οδηγήσουν στην αρετή. Ο εθισμός όμως, για να είναι αποτελεσματικός, πρέπει να αρχίσει «εὐθύς ἐκ νέων»;. Για τον Αριστοτέλη η απόκτηση των συνηθειών πρέπει να αρχίσει από τη μικρή ηλικία, και αυτό δεν το θεωρεί απλώς σημαντικό, το θεωρεί το παν.

Φυσικά δεν είναι δυνατό να αμφισβητηθεί ούτε και σήμερα η σημασία που έχει να αρχίζει η αγωγή από την πολύ μικρή ηλικία.

+αναφορά στη συσσώρευση σχημάτων λόγου στην τελευταία περίοδο:

οὐ μικρόν – πᾶμπλου – τό πᾶν: διαβάθμιση στη συλλογιστική πορεία. Σχήμα ἄρσης – θέσης, υποβολή.

B2.

Α) Στην προηγούμενη ενότητα ο Αριστοτέλης, ξεκινώντας από μια γενική διαπίστωση, ότι η γένεση και η φθορά κάθε αρετής έχουν την ίδια αρχή και γίνονται με τα ίδια μέσα, όπως και στις τέχνες, αναφέρει δύο παραδείγματα για τον τρόπο με τον οποίο γίνονται οι καλοί ή κακοί οικοδόμοι και κιθαριστές: ανάλογα με τον τρόπο με τον οποίο μαθαίνουν κιθάρα ή χτίζουν σπίτια, γίνονται και καλοί ή κακοί στις τέχνες.

Στην 4η ενότητα ο Αριστοτέλης, ακολουθώντας την αναλογική συλλογιστική μέθοδο, («οὕτω», «ὁμοίως») διατυπώνει την άποψη πως ό,τι συμβαίνει με τις τέχνες συμβαίνει και με τις αρετές, δηλαδή οι καλοί ή κακοί τρόποι δράσης και συμπεριφοράς δημιουργούν καλές ή κακές συνήθειες. Η διαδικασία, επομένως, για την απόκτηση των ηθικών αρετών ακολουθεί την εξής

πορεία:

καλοί ή κακοί τρόποι δράσης ή συμπεριφοράς → καλές ή κακές συνήθειες
→ απόκτηση ή όχι ηθικών αρετών

Όπως λοιπόν ένας τεχνίτης γίνεται γνώστης της τέχνης του με τις συνεχείς ασκήσεις και τον εθισμό, έτσι και ο κάθε άνθρωπος αποκτά την αρετή επαναλαμβάνοντας «όμοιες ενέργειες». Βέβαια, οι όμοιες ενέργειες πρέπει να έχουν κάποια ποιότητα, ώστε η επανάληψη της ηθικής πράξης να βοηθήσει τον άνθρωπο να διαμορφώσει τα μόνιμα, στοιχεία του χαρακτήρα του, τις «έξεις».

Β) Στην προηγούμενη ενότητα ο Αριστοτέλης έδωσε την πολιτική διάσταση της ηθικής αρετής, όταν, αναφέροντας το παράδειγμα των νομοθετών, έκανε σαφείς τις απόψεις του:

- ότι ο εθισμός (μέσω των νόμων που συντάσσουν οι νομοθέτες) στην ηθική αρετή είναι συνέπεια της επανάληψης ηθικών πράξεων και
- ότι κριτήριο της αγαθής πολιτείας είναι η καλλιέργεια της ηθικής αρετής.

Στην ενότητα αυτή επισημαίνει πόσο μεγάλη είναι η σημασία της ηθικής πράξης στις διαπροσωπικές σχέσεις, για να αποκτήσει κάποιος την ηθική αρετή: «κάνοντας αυτά που κάνουμε στην καθημερινή μας συνάφεια με τους άλλους ανθρώπους, άλλοι γινόμαστε δίκαιοι και άλλοι άδικοι...». Η καθημερινή αυτή συνάφεια είναι βέβαια η ζωή μέσα στην κοινωνία και μάλιστα στην πολιτικά οργανωμένη κοινωνία. Η στάση, η συμπεριφορά, η ποιότητα των ενεργειών μέσα στην κοινωνία συντελούν αποφασιστικά στο αν ο άνθρωπος θα αποκτήσει ή όχι ηθικές αρετές. Είναι, επομένως, σαφής η κοινωνική διάσταση της ηθικής αρετής πέρα από την πολιτική που έθιξε στην προηγούμενη ενότητα.

Τα αντιθετικά ζεύγη που σχηματίζουν οι αρετές με τις αντώνυμες τους έννοιες (κακίες)

Προκειμένου ο Αριστοτέλης να κάνει πιο σαφές το παράδειγμα του και πιο αισθητή τη διαπίστωση του για τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στην ποιότητα των ενεργειών του ανθρώπου και τις καλές ή κακές συνήθειες, που με τη σειρά τους οδηγούν ή όχι στις, ηθικές αρετές, χρησιμοποιεί παραδείγματα από την καθημερινή ζωή και απαριθμεί αντιθετικά τόσο ηθικές ιδιότητες όσο και καταστάσεις του θυμικού, συναισθηματικές εκδηλώσεις.

Τα αντιθετικά ζεύγη των αρετών και των «κακιών» είναι:

• δίκαιοι - άδικοι	• σώφρονες - ακόλαστοι
• ανδρείοι - δειλοί	• πράοι - οργίλοι

Ιδιαίτερη έμφαση στα αντιθετικά ζεύγη προσδίδει και το χιαστό σχήμα, όπου αντιστοιχίζονται τα δύο απαρέμφορα («φοβεϊσθαι», «θαρρεϊν») με τα επίθετα («ανδρείοι», «δειλοί» αντί: δειλοί — ανδρείοι)

φοβεϊσθαι — θαρρεϊν
ανδρείοι — δειλοί

- Εμπειρικός ο χαρακτήρας της σκέψης του Αριστοτέλη-χρήση παραδειγμάτων
- Προφορικότητα του λόγου του Αριστοτέλη – Ηθικά Νικομάχεια ανήκουν (χρήση α' ρηματικού προσώπου «γινόμεθα») στα ακροαματικά έργα του φιλοσόφου.

B3:

Η σημασία της Ακαδημίας βρίσκεται ακριβώς στο γεγονός ότι ήταν το σημείο συνάντησης σημαντικών λογίων της εποχής, που διατηρώντας και μέσα στα πλαίσια της Ακαδημίας ο καθένας τη δική του προσωπικότητα, το δικό του επιστημονικό "πιστεύω", προωθούσαν όλοι μαζί την επιστημονική έρευνα παίρνοντας ο ένας από τον άλλο χρήσιμες παρορμήσεις και επιδρώντας θετικά ο ένας στον άλλον. Ένας τέτοιος λόγιος τον οποίο είχε την τύχη να συναντήσει ο Αριστοτέλης στην Ακαδημία, όταν ήρθε να σπουδάσει σ' αυτήν, ήταν ο Εύδοξος από την Κνίδα. Ο νεαρός, τότε, αυτός επιστήμονας ήταν μια από τις πιο προικισμένες προσωπικότητες της αρχαιότητας. Ήταν μαθηματικός, αστρονόμος και γεωγράφος, και ο Πλάτωνας δεν δίστασε καθόλου να του εμπιστευθεί, κατά τη διάρκεια της απουσίας του, τη διεύθυνση της σχολής του. Δεν ήταν λοιπόν μόνο τυχερός ο νεαρός Σταγειρίτης που «βρέθηκε», όπως είπε ένας αριστοτελιστής των ημερών μας, «την πιο κατάλληλη στιγμή στον πιο σωστό τόπο, εκεί δηλαδή όπου υπήρχαν οι κατάλληλοι άνθρωποι που θα μπορούσαν να γονιμοποιήσουν με έναν εντελώς ξεχωριστό τρόπο τη σκέψη του βοηθώντας την να απλώσει μέσα σε σύντομο χρόνο τα δικά της φτερά». Πιο σημαντικό θα πρέπει να θεωρηθεί το γεγονός ότι με την απουσία του Πλάτωνα ο Αριστοτέλης είχε, από την πρώτη στιγμή, την ευκαιρία να δεχτεί εκείνη ακριβώς την επίδραση που πρέπει να ανταποκρινόταν πολύ αμεσότερα στη δική του ψυχοσύνθεση, την απόλυτα σχεδόν θετική και επιστημονική, την ελάχιστα οπωσδήποτε ποιητική τέτοια ήταν κατά βάση η ψυχοσύνθεση του Πλάτωνα).

B4.**γηνγενής:** γίνονται, ἐγίνοντο, το γινόμενον**ἐσθλός:** (< ρ. εἶμι) ἐστίν, ἔσονται**μισαλλοδοξία:** συναλλάγμασι**δέος:** δεινοῖς / δειλοί**στρεβλός:** ἀναστρέφεσθαι**Γ1.**

Μου φαίνεται ότι εσύ αναφέρεις (λες, παρέχεις), είπα εγώ, μία ικανοποιητική απόδειξη, ότι, δηλαδή, δεν είναι αυτή η τέχνη των ρητόρων, την οποία, αν κάποιος αποκτήσει, θα μπορούσε να γίνει ευτυχισμένος. Και βέβαια, εγώ νομίζω ότι εδώ θα φανεί (αποδειχτεί) η επιστήμη (τέχνη), την οποία μάλιστα αναζητούμε από παλιά. Γιατί μου φαίνονται, Κλεινία, αυτοί οι ίδιοι άνδρες, οι ρήτορες, όταν συναναστρέφονται μαζί τους, ότι είναι πάνσοφοι (πάρα πολύ σοφοί) και ότι η τέχνη τους είναι εξαιρετική και ανώτερη. Και βέβαια αυτό καθόλου δεν είναι άξιο απορίας (αξιοπεριέργο). Γιατί η τέχνη (των ρητόρων) είναι ένα μέρος της τέχνης των μάγων και λίγο κατώτερη από εκείνη. Γιατί από τη μία η τέχνη των μάγων είναι γοητεία των οχιών, των φαλαγγιών των σκορπιών και των άλλων θηρίων (ζώων) και των ασθενειών, ενώ η τέχνη των ρητόρων τυχαίνει να είναι γοητεία και παρηγοριά (πλάνη) των δικαστών, των βουλευτών και του άλλου πλήθους.

Γ2.**ἔφην** → φάτε**κτησάμενος** → ἐκτῶ**τίς** → τινῶν**εὐδαίμων** → εὐδαιμον**ῶμην** → ὠήθη**φανήσεσθαι** → πεφάνθω**πάλαι** → παλαιότερον**κῆλησις** → κήλησι**τυγχάνει** → τύχοιεν**οὔσα** → ἐσομένας**Γ3α.****μοι:** δοτική προσωπική του κρίνοντος προσώπου στο ρήμα δοκεῖς**εὐδαίμων:** απλό κατηγορούμενο στο τίς μέσω του ἄν εἶη**ἦν:** αντικείμενο στο ρήμα ζητοῦμεν**ἐκείνης:** γενική συγκριτική ως β' ὀρος σύγκρισης στο επίθετο συγκριτικού βαθμού ὑποδεέστερα (α')

όρος σύγκρισης: ή τέχνη)

οὔσα: κατηγορηματική μετοχή, συνημμένη στο υποκείμενο του ρήματος τυγχάνει ή δε (τέχνη)

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ ΑΡΓΥΡΗ ΣΙΡΔΑΡΗ

Γ3β.

κτησάμενος: επιρρηματική υποθετική μετοχή, συνημμένη στο υποκείμενο του ρήματος ἂν εἶη τίς (λανθάνων υποθετικός λόγος)

ανάλυση μετοχής: εἶ (τίς) κτήσαιτο..., τίς εὐδαίμων ἂν εἶη

Η μετοχή αναλύεται σε δευτερεύουσα υποθετική πρόταση που εισάγεται με τον υποθετικό σύνδεσμο εἶ και εκφέρεται με ευκτική αορίστου, καθώς σχηματίζει λανθάνοντα υποθετικό λόγο της απλής σκέψης.

Δευτερεύουσα υποθετική πρόταση που εισάγεται με τον υποθετικό σύνδεσμο εἶ και εκφέρεται με ευκτική αορίστου (κτήσαιτο). Η δευτερεύουσα πρόταση σε συνδυασμό με το ρήμα της αναφορικής πρότασης ἂν εἶη που είναι δυνατική ευκτική σχηματίζει λανθάνοντα υποθετικό λόγο της απλής σκέψης. Η δευτερεύουσα πρόταση λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός της προϋπόθεσης στο ρήμα ἂν εἶη.

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ ΑΡΓΥΡΗ ΣΙΡΔΑΡΗ